УДК 821.161.2

ДІАПАЗОНИ ЖИТТЯ І ТВОРЧОСТІ ОЛЬГИ ДУЧИМІНСЬКОЇ
(до 135-річчя від дня народження і 30-річчя спомину)

В. М. Пахомов

Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу; 76019, м. Івано-Франківськ, вул. Карпатська, 15; e-mail: pavlad@i.ua

У статті висвітлюються діапазони життя і творчості письменниці, феміністки і гуманістки Ольги Дучимінської.

Ключові слова: *Ольга Дучимінська, життя, творчість, діапазони.*

У 2018 році мистецький світ відзначає 135-річчя від дня народження відомої української письменниці-довгожительки Ольги-Олександри Василівни Дучимінської (08.06.1883 р.).

Десь приблизно чверть століття тому видатний літературознавець, доктор філологічних наук, професор Львівського університету імені Івана Франка, улюбленець студентства, великий педагог і гуманіст Іван Овксентійович Денисюк порадив мені написати розвідку про письменницю Ольгу Василівну Дучимінську.

У процесі дослідження, що виразилося у 43 публікаціях [12; 24-30] переконався, що постать Ольги-Олександри Василівни Дучимінської багатогранна і заслуговує, щоб навіки залишитися у пам'яті нащадків.

Нагадаємо хоча б стисло, фрагментарно про віхи, діапазони страдницького життя і різножанрової творчості цієї малої за ростом, але великої душі жінки.

Ольга-Олександра Василівна Дучимінська – велика страдниця, українська письменниця, літературний критик, перекладачка, журналістка, народна вчителька, культурно-освітня діячка, одна з активних організаторок жіночого руху в Галичині, дослідниця фольклорно-етнографічних і мистецьких пам'яток Гуцульщини і Бойківщини, мандрівниця, гуманістка, патріотка, добродійниця, сучасниця і знайома Івана Франка, щира приятелька Ольги Кобилянської, Наталії Кобринської, Олени Кисілевської, Олени Кульчицької, Іванни Блажкевич, Богдана Лепкого, Олександра Олеся, Михайла Яцківа, Дениса Лукіяновича, Олекси Новаківського, Івана Огієнка, Софії Русової, Ірини Вільде, Наталени Королеви, Станіслава Вінценза, Єжи Єнджеєвича і багатьох інших діячів української та зарубіжної культур майже цілого XX століття.

Ольга Дучимінська була, як сама писала, «глибоко релігійна» і обрала долю, подібну до Ісусової, – долю поета, бо «тільки їх [поетів. – В. П.] настановив Він своїми заступниками на Землі» [11, с. 9].

Восьмого червня 1883 року в селі Миколаєві Бібрського повіту (нині Пустомитівського району Львівської області) в сім'ї директора

школи Василя Решетиловича і його дружини Броніслави з Литвинів народилася перша донька, яку назвали подвійним іменем – Ольга-Олександра, з яких перше у перекладі зі староскандинавської мови означає «свята», а друге з грецької – «захисниця». Володарка цих імен усе своє життя старалася всіма діяннями і вчинками відповідати цим іменам.

Ольга Решетилович була часткою природи, вірила у фатум. Згодом вона створить слідом за О. Кобилянською, Н. Кобринською оригінальні образи судильниць-доленосиць, які використає у кількох творах, зокрема у поезії «Біла рожа», яку напише 1949 року – першого року свого безпідставного майже десятирічного ув'язнення.

Мені матуся говорила,
Що коли на світ я приходила,
В хату судильниці прийшли,
Квіти і дари принесли.
Та ручок я не простягала,
Дару ніякого не брала,
Тільки маленькими рученьками
Взяла я рожу з колючками.
О будеш, доню, красу любити,
Але не прийдесь для краси жити,
Бо біла рожа скоро зів'яне –
Колюче терня в душі остане! [12, с. 36].

У 1895 році в с. Кунині Жовківського повіту дванадцятилітня Ольга познайомилася з Іваном Франком, про що згодом напише: «... Це знайомство мало на мене колосальний вплив» [11, с. 210]. На нашу думку, саме І. Франко пробудив у дівчинки, як і в багатьох інших людей, з якими спілкувався, широкий діапазон захоплень, які, можливо, не дали їй зосередитися на чомусь одному, та в усьому, до чого доклала зусиль, залишила помітний слід.

Початкову освіту Ольга отримала вдома. Продовжувала навчання в п'ятому класі жіночої виділової школи в м. Станіславові. Закінчити навчання тут не вдалося, бо 1897 року помирає батько, якого надзвичайно любила. За її словами, «він умів нам створити казку життя», але «заскоро нас лишив», «забув мені сказати щось дуже важливе... А відійшов! Моя молода душа заломилася, я стала несмілою і мовчазною... І з цею несмілістю і непевністю, хоч з погідною ясною душею, я вибралася у світ на самостійне життя!» [11, с. 153-154].

Як напівсироту, завдяки опіці маминого брата, катехита станіславівських шкіл Йосипа Мар'яна Литвина, Ольгу Решитилович влаштовують у школі сестер-василіянок у Яворові, де вона закінчила восьмий клас. Тут дівчина починає займатися літературною творчістю. Ще в школі, прочитавши деякі твори О. Кобилянської, відважилася висловити про них свої думки у листі до Буковинської орлиці, на що О. Кобилянська відповіла листом [11, с. 174].

У 1899 році Ольга їде до Перемишля, де продовжує навчання у вчительському семінарі, який закінчує 1902 року.

Ольга Решетилович – це цілий океан найрізноманітніших захоплень, зачудувань світом. Захоплювалася письмом: «Письмо – це дивні містерії, оточені німбом чогось чарівного», «Письмо – це одне з найбільших чуд світа» [11, с. 161-162].

Вона хоче все знати, все пізнати: «Поза наукою мене манив широкий світ мандрівок» [11, с. 214]. Прагне стати вчителькою, самовіддано служити народові: «Я так гаряче бажала бути вчителькою! (Навіть Христос був тільки вчителем). [...] Я хотіла бути вчителькою, і то не тільки в школі, але й поза школою, займатися дітворою, цікавитися селом – народом (заповіт мого батька) і працювати для них» [11, с. 160].

У 1902 році ця мрія здійснилася. Ольга Решетилович стає вчителькою і працює на педагогічній ниві чверть століття у різних населених пунктах нинішніх Львівської та Івано-Франківської областей: у с. Залозах Жовківського повіту (1902-1903), Бутинах Сокальського (1903-1904), Лисовичах (1904-1905), Задеревачі (1905-1906), Тяпчому (1906-1919, 1925-1930), Ценяві (1919-1925) Долинського повітів [22].

Свій перший рік учителювання через багато років, коли «на [...] скроні вкрадеться вже срібло» [11, с. 160], вже відома письменниця Ольга Дучимінська зобразить з великою теплотою в автобіографічній повісті «Весняні дні», яка чи не єдине джерело інформації про молоді роки письменниці, її працю, уподобання, зацікавлення, захоплення. Повість наповнена **любов'ю**: до рідного слова, письма, поезії, національного гімну, української пісні, книжки, читання, історії, традицій і звичаїв, предків, родичів, матері, жінки, вчителів, дітей, хворих, до ближнього, до природи, краси, мистецтва, праці, господарювання, громадського життя, у цілому – до свого народу.

«Я зживалася з селом. Вони любили і уважали мене за близьку собі [...] Я була *щаслива* (підкреслення наше. – В. П.), що так без перепон можу їм себе віддати. В мене було доволі сили, витривалості і віри у свою працю. А скільки щастя мені ці хвилі дали. Це були часи, коли слово «народ» не сходило з уст, і багато патріотичних кличів лунало. Праця для народу була тодішній молоді заповітом. Ми за народ життя своє дамо! – лунала пісня з молодих грудей і ставала кличем [11, с. 163].

Чи не відчуття цього щастя спонукало Ольгу Решетилович підписати перші свої друковані твори псевдонімом Ірма Остапівна (Остап у перекладі з грецької – «щасливий»).

Існують твердження, що в літературу Ольгу Решетилович увів І. Франко. Сама О. Дучимінська у своїх рукописних замітках свідчить, що вірші «Лебедина пісня» та «Іронія долі» І. Франко без її відома вмістив відповідно у «Ділі» (1905) та «Літературно-науковому віснику» (1906) [9].

1905 року Ольга виходить заміж за Петра Дучимінського, який вчителював у різних школах Жовківського повіту. У березні того ж року їх посилають на роботу до Задеревача, а потім у Тяпче Долинського повіту. У цей період народила двох синів, які дуже рано померли. Про це з великим болем писала О. Дучимінська у поезії «Тоді сонце заходило», а через десятки років – у повісті «Весняні дні» й новелі «У Святомиколаївський вечір» [11, с. 146-147].

У 1908 році у Дучимінських народжується донька, яку назвали потрійним іменем: Оксана-Лідія-Мирослава. Ім'я **Оксани Дучимінської**, як і її матері, значиться у книзі О. Лугового «Визначне жіноцтво України» [19, с. 245], в «Енциклопедії українознавства» [13, с. 613].

У 1911 році вийшла перша і, на жаль, єдина за життя Ольги Дучимінської поетична збірочка з 15 віршів «Китиця незабудьків» під псевдонімом Ірма Остапівна [23]. Збірку уклав і написав передмову до неї Микола Венгжин [3]. Книжечка отримала схвальні відгуки критиків О. Коваленка у Києві, І. Нечуя-Левицького в Катеринославі, Н. Кобринської, С. Чарнецького та І. Ющишина у Львові. І. Нечуй-Левицький, даючи високу оцінку цілій збірці, відчув незвичайність однієї з поезій: «Дуже мені сподобалася лірична пісня «Тоді сонце заходило» [21, с. 284-285]. Лише через десятки років сама О. Дучимінська розкрила таємницю цієї поезії, коли назвала її «Момент з життя» і дописала ще одну, п'яту, страшну строфу:

І настала ніч глибока,
Дивився місяць ізвисока.
Навіть синя деревина –
Я сиділа з трупом сина.

Незвичайною теплотою відзначалася і рецензія старшої колеги – Наталії Кобринської [15], за словами О. Дучимінської, «приятельки духа мого і моєї духовної Неньки». Цікаво, що письменниці Н. Кобринська і О. Дучимінська народилися в один день – 8 червня, але через 28 років. За нашими дослідженнями, вони приятелювали з 1906 року до останніх днів Н. Кобринської (22.01.1920 р.), якій О. Дучимінська присвячувала свої художні твори, згадувала у повісті «Весняні дні», написала про неї понад десять статей-спогадів [27], а 1934 року видала в Коломиї окремою книжкою нарис «Наталія Кобринська як феміністка» [10].

Листи-привітання з приводу появи збірки надіслали письменниці Христя Алчевська з Харкова, Ганна Барвінок з Чернігівщини, Ольга Кобилянська з Чернівців. 83-річна Ганна Барвінок (дружина Пантелеймона Куліша – Олександра Білозерська-Куліш) того ж таки 1911 року померла. І чи не для продовження життя цього імені О. Дучимінська візьме собі один із псевдонімів – Олег Барвінок (Олег у перекладі зі староскандинавської – «святий»).

Через багато років, уже проживаючи за кордоном, М. Угрин-Безгрішний у праці «Мій життєпис» згадував: «У Чернівцях оформив я пе-

рші вірші Ірми Остапівни (О. Дучимінської), оповідання Ганни Барвінок «Майорівна»; видав їх окремими книжечками. Першими спробами на літературному полі Ірми Остапівни щиро захоплювалась Ольга Кобилянська» [32, с. 541]. Та сама Ольга Кобилянська, яка не визнавала авторитету навіть великого Івана Франка і яка згодом, через 20 років, у листі від 7 грудня 1932 року до Іванни Блажкевич ще раз наголосить, що «вона (О. Дучимінська. – В. П.) все-таки талановита жінка» [18, с. 654].

Темарій «Китиці незабудьків» різноманітний. Мотиви лірики об'єднані в китицю – суцвіття любові: до матері, природи, музи, коханого, рідного краю, до свого народу, до України і борців за її волю.

У роки Першої світової війни О. Дучимінська як голова осередку Червоного Хреста часто буває на фронті, куди 1914 року пішов її чоловік, організовує збір подарунків для Українських Січових Стрільців. У рядах УСС перебував її двоюрідний брат Богдан. Допомагає своєму чоловікові, який був комендантом м. Болехова. Пізніше, як член Української Галицької Армії, виїхав і не повернувся. Жив і помер у Чехословаччині.

У 1930 році «з причин недуги (горла і нервів)» [22] О. Дучимінська змушена залишити вчительську працю, проте й далі виступає з різними матеріалами на педагогічні теми на сторінках періодичних видань, що виходили в той час у Галичині. Тема виховання присутня практично у всій її творчій спадщині [29].

У 1939-1941 рр. О. Дучиминська – екскурсовод, а 1944-1949 рр. – бібліотекар, молодший науковий співробітник Етнографічного музею Львівського філіалу Академії Наук УРСР.

23 листопада 1949 року шістдесятишестирічну О. Дучимінську заарештовують у зв'язку з убивством Я. Галана і засуджують на 25 років позбавлення волі. Відмучилась у в'язниці (1949-1951) і сибірських таборах (1951-1958) майже 9 років. У 1968-му з письменниці зняли судимість і формально поновили її у громадянських правах. Але на цьому знущання не закінчилися. Творів, як правило, не друкували, не повернули і помешкання.

Померла Ольга Дучимінська 24 вересня 1988 року в Івано-Франківську, де і похована.

За її довге страдницьке життя (понад 105 років) і творче довголіття (три чверті століття) окремими виданнями вийшли, на жаль, лише згадані поетична збірка «Китиця незабудьків» [23], нарис «Наталія Кобринська як феміністка» [10], невелика повість «Еті» [8]. Сталося це насамперед тому, що О. Дучимінська була дуже скромна, жила для інших, а ще через те, як висловилася письменниця Олександра Гургула-Щурат, що «не було кому її підперти у виданні творів».

Частково розгадка криється і в листі О. Дучимінської до Євгена-Юлія Пеленського від 17 лютого 1933 року з с. Рунгури Коломийського повіту (тепер с. Новомарківка): «Бо бачте, мої писання такої натури, що

звичайно не підходять до журналу, але радше так самотою їм ходити би, без товариства, проте я й так мало друкуюся. Я, мабуть, Вам згадувала, що я не радо друкую. Чомусь воно мене не вдовольняє, як вже пройшло друком. Навіть на машині своїх річей не даю переписувати – не люблю. І найрадше пишу своїм письмом або даю переписувати комусь з близьких мені. Бачте, такі в мене дивацькі звичаї» [17].

Ще однією причиною малої кількості окремих видань творів О. Дучимінської були репресії (обшуки, в'язниця, концтабори), поневіряння після ув'язнення, коли її ім'я замовчували.

Повернувшись 1959 року з Сибіру, О. Дучимінська продовжувала творити і водночас намагалася зібрати, впорядкувати і видати написане. Про це, зокрема, йдеться в її листі від 18 квітня 1960 року до літературознавця О. Мороза: «Хочу в архівах, в старих газетах пошукати своїх речей» [20]. У листі від 13 листопада 1960 року до В. Полєка читаємо: «І от що я хочу Вас просити: свого часу виходив на Волині журнал «Наш світ», ред. Островський... Чи не стрічали де цего журналу? Там є мої оповідання, яких я не маю... Відтак книжка «З наших боїв і змагань» Кароліни Свєтлої, а мій переклад з чеського. Шукаю теж «Жіночої долі», там є багато моїх статей, рецензій... Якби Вам де попали, не забувайте про мене» [16. – 1] Про намагання О. Дучимінської зібрати написане згадує також лікар О. Болехівський з Рогатина, з родиною якого письменниця дружила від 1962 року до кінця свого життя: «Розшукувала свої твори, надруковані в старих журналах. Вже мала два грубі зошити, вирізаних і приклеєних власних друкованих творів – віршів, новел, образків, нарисів, статей» [2]. Однак не видала.

Лише після смерті письменниці була вперше опублікована збірка її прози «Сумний Христос» [11], а також поетичні збірки «Чую молитву …Землі» [12], «Вибрані поезії» [6], і нарешті «Вибрані твори» [7], які, на жаль, не повністю охопили жанрову палітру творчої спадщини Ольги Дучимінської, на різноманітність якої звернув увагу академік В. Качкан: «Вона практично виступає в усіх жанрах» [14, с. 231].

Отримавши ще з дитячих років від знайомства з І. Франком імпульс до творчості і громадської діяльності, а від приятелювання з Н. Кобринською і О. Кобилянською – ідеї фемінізму, вона все своє життя присвятила найголовнішим для неї цінностям – принципам християнської моралі, а також Матері-Україні і жінці-матері.

Вона проявила себе у різних сферах. Була поетом. У її поетичній творчості умовно можна виділити три періоди:

Перший період (1904-1928), коли були опублікована збірочка з 15-ти поезій «Китиця незабудьків» і шість поезій, які не ввійшли до неї.

Другий період, який ми умовно назвали «Невільницька поезія» (охоплює вірші за 1949-1958 рр.), варто розділити на два підперіоди: «тюремний» (1949-1951) і «сибірський» (1951-1958).

Третій, останній період поетичної творчості, охоплює 60-80-ті роки XX ст.

Вона приятелювала з чільними представниками «Молодої Музи» – П. Карманським, Б. Лепким, В. Пачовським, С. Чарнецьким, М. Яцківим, М. Рудницьким, але творила свою поезію зовсім в іншій, протилежній тональності, мажорно, що принесло їй визнання представників різної манери мислення, відмінних світоглядних принципів, літературно-художніх типів свідомості – романтизму, наївного реалізму (І. Нечуй-Левицький, Ганна Барвінок) та модернізму – неоромантизму, символізму, імпресіонізму (Ольга Кобилянська, Христя Алчевська, С. Чарнецький).

Саме біль, а не сум, а далі туга за померлим сином, тягар на серці (які не полишать її душу ніколи) пронизують збірку «Китиця незабудьків». Читача приваблювала внутрішня музика, мелодійність віршів, які можна було співати. Поезії впливали на душу, були в міру журливими, вселяли надію. У них ліризм народної пісні і серце авторки – ніжне, вразливе, звернене любов'ю до читача.

У тюремних творах авторка передає «хронологію» переживань ліричної героїні, дуже близької до настрою самої письменниці у ті нелегкі для неї часи. Тут і роздуми про долю і фатальність, марноту тюремних днів, самотність, людську несправедливість, тяжке життя ув'язненої, про велич людини і віра в майбутнє. Мотив туги за Україною пронизує «сибірську поезію». Майже кожен з цих віршів пройнятий вірою у «воскресну днину» і що «злоба пропаде».

За ідейно-тематичним багатством найрізноманітніший третій період. Тут поезії, які відзначаються радістю повернення на рідну землю, настроєм весняного воскресіння природи і України, возвеличення пір року, людини і людської душі. Є поезії про безкорисливу материнську любов, призначення митця, силу слова, поезії-філософські рефлексії про швидкоплинність і незворотність людського життя, вірші-вітання, вірші-подяки.

Ідейно-тематичним джерелом її поетичних творів була життєва реальність, а у формі – народна словесність у різних її видах з її специфічними рисами: варіантністю, синкретизмом, імпресіоністським вираженням.

Найбільшу питому вагу займають поезії, які стосуються «кардіограми душі» письменниці, тобто суб'єктивна лірика. Душа поетеси синтезувала в собі визначену їй долю, життєву реальність, філософію серця і красу поетичного слова.

Поезія О. Дучимінської ліро-епічна, сумно-мрійливо обнадійлива.

Значна частина поезій відзначається міцною формою, афористичністю, внутрішньою музикою. О. Дучимінська дбає про евфоніку мови поетичних творів, застосовуючи звуконаслідування, асонанс, алітерацію, використовує синтаксичні повтори (анафору, епіфору), рефрен, ритори-

чні (апострофу) і синтаксичні (паралелізм) фігури, тропи (найчастіше епітети, порівняння, уособлення, метафори, алегорії, іронію), внутрішню риму. У багатьох поетичних творах вона тяжіє до епічності.

О. Дучимінська була справжнім майстром прозових творів. Її художній світ формували, крім вже вищеназваних імен, за її ж висловлюваннями, Платон, Микола Ґоґоль, Тарас Шевченко, Лев Толстой, Генрік Ібсен, Фрідріх Ніцше, Юхан Стрінберг, Андрій Чайковський, Володимир Масляк, Стефан Жеромський, Агатангел Кримський, Леся Українка.

Проза О. Дучимінської відзначається жанровим, тематичним і стильовим розмаїттям. Це зрозуміло, бо час її творення становить понад 75 років, тобто охоплює всі літературні періоди ХХ століття. Белетристична спадщина О. Дучимінської, як і поетична, на нашу думку, теж охоплює три періоди: перший період (1903-1936) – найбільш плідний і найбільш яскравий за мистецькою палітрою; другий – представлений однією повістю «Еті» (1945); третій період (1960-1973) презентується кількома прозовими мініатюрами, які засвідчили, що індивідуальний стиль письменниці зберігся в основному незмінним. У всіх прозових творах О. Дучимінської простежуються ознаки модернізму в різних його проявах. Сутність її художнього мислення становлять твори, у яких навіть назви говорять, що вони з світу мистецького, модерністського, ірреального, символістського («Дзвони», «Маляр», «Перервана пісня», «Христос і поет», «Сумний Христос», «Співачка», «Великодня легенда», «Христос родився», «Троянда», «Підгірська Мадонна», «Туга поета», «Казка про дві краплини роси»). Письменниця чула звук кольорів і бачила колір шепоту.

Темарій її епосу різноманітний, стосується, насамперед, християнських принципів, любові до України, призначення митця, «жіночих питань», життя гуцулів. Заголовки, як правило, розкривають зміст творів.

В О. Дучимінської новелістичний тип жанрового мислення, вона тяжіє до жанрів «малої прози». Її повісті «Весняні дні», «Еті», оповідання, навіть окремі новели поділені на частини, що можуть представляти різні форми новелістичних фрагментів. У кожному її творі промовляє художня деталь, найчастіше психологічна, зорова.

Письменниця нерідко використовує позасюжетні компоненти: своєрідні прологи і епілоги, авторські відступи (екскурси в минуле, вставні епізоди, ліричні відступи (афоризми).

О. Дучимінська постійно дбала про мистецький вияв своїх творів, вдало використовуючи поетичні засоби. Вона лірик-філософ. У неї сильне відчуття природи й життя. Описи майже відсутні, особливо портретні. Створені нею образи часто не викінчені, лише окреслені. Герої у більшості творів безіменні, вони частіше думають, ніж говорять. Авторка піклується про зображення внутрішнього світу своїх героїв, їхніх рефлексій. Психологічний струмінь нуртує у всьому: у темі, назві твору, висвітленні подій, вчинках героїв, їх світосприйнятті, самоаналізі, авторсь-

ких відступах. Тонкий психологізм висвічує найпотаємніші закутки душі героїв.

Мова творів багата, образна, яскрава, у ній є елементи покутського, гуцульського і бойківського діалектів, які вдало використовуються для створення відповідного місцевого колориту.

Стиль епічної спадщини О. Дучимінської лапідарний, сконденсований, афористичний, відзначається недомовленістю (не лише слова, іноді цілі речення, частини тексту з'єднуються трьома крапками), таємничістю. Переважає ліричне начало над епічним, розширення художньої палітри відбувається за рахунок суміжних мистецтв – музики, живопису, графіки, танцю, пантоміми, скульптури, кіно.

Писала вона «нев'язаною мовою» (Є.-Ю. Пеленський), як і М. Рудницький, В. Ковальчук, Ю. Шматер, Г. Костельник, Л. Малицька. О. Дучимінська була серед тих письменників, які зробили безперечний внесок у розвиток української новелістики, і твори яких позначені рисами модерних європейських напрямів: імпресіонізму, неоромантизму, експресіонізму. О. Дучимінська, наслідуючи неоромантично-символістську стилістику О. Кобилянської, експресивну манеру В. Стефаника, імпресіонізм М. Коцюбинського, була серед відомих прозаїків 20-30 років XX століття.

У неї, як і в «молодомузівців», було прагнення шукати в мистецтві нових шляхів, позбуватися оповідності, етнографізму, неприйняття побутового реалізму, описовості. Вона дбає більше про вираження, ніж про зображення.

О. Дучимінська – символіст, у її творах відкритий заклик до критеріїв Любові, Правди і Краси, як справжніх проявів аристократизму духу, хоча символістом у повному розумінні цього слова її назвати не можна. Вона була багатолітньою приятелькою М. Яцківа, який стояв набагато ближче до символізму. Символізм О. Дучимінської спирався на символіку українського фольклору, що було притаманним не лише М. Яцківу, але і Н. Кобринській, і О. Кобилянській, і В. Пачовському. Водночас її твори відзначаються біблійною символікою.

О. Дучимінська – представник неоромантизму. Її персонажі – не войовничі герої, вони не очолюють боротьби, вони самотні з своїми проблемами. Самотність стає для них філософською категорією, як і для авторки, незважаючи на її людинолюбство.

У багатьох її творах зображено трагічні картини. Авторка – фаталістка. Водночас вона великий життєлюб, оптиміст. Застосовуючи слова І. Денисюка, про творчість О. Дучимінської можна сказати: «Над моментами високого трагізму часто превалює пафос «хвали життю», оптимістичного сприймання» [5, с. 205].

Незважаючи на принципи естетики модернізму, вона не цуралася соціальних тем, ні національних традицій української літератури, однак тяжіла до вселюдських проблем.

Маючи своє стильове обличчя, О. Дучимінська в кожному творі урізноманітнювала його. Творила і в руслі традицій, характерних для доби І. Франка, і в дусі сучасників (О. Кобилянської, В. Стефаника), але найчастіше по-своєму.

О. Дучимінська проявила себе не лише як прозаїк, поет, але і як публіцист, рецензент, педагог, мистецтвознавець, журналіст, перекладач. О. Дучимінська володіла шістьма мовами: українською, польською, німецькою, російською, чеською, французькою (у такій послідовності подавала знання мов сама письменниця) і перекладала з чеської, німецької, російської. У 1912 році Наталя Кобринська разом з Ольгою Дучимінською і Вірою Лебедевою (Костянтиною Малицькою) відновили видання в Коломиї «Жіночої бібліотеки», у якій були опубліковані переклади творів чеської письменниці Каролiни Свєтлої (Йоганни Роттової) «З наших боїв і змагань» (переклад О. Дучимінської [31], бельгійського письменника Моріса Метерлінка «Синьобородий і Аріадна». О. Дучимінська переклала також із чеської оповідання Юліуса Зеєра «Самко Птах» (1933), уривок повісті Божени Нємцової «Бабуся» [Жіноча доля. – 1932. – № 21-22][*], опублікувала статті «Ощадна жінка-господиня» [1936. – №3] і «Бережім найдорожчий скарб – здоров'я» [1936. – № 7-8], написані на основі чеського часопису «Господинські листи», переклади з німецької мови за др. Еклером «Віджива й жіночі недуги» [1931. – № 51-52]) та за др. Фалькенборном «Серце й віджива» [1932. – № 17].

Найбільше публікацій О. Дучимінської (близько 80) виявлено саме у «Жіночій долі» [31], де письменниця очолювала відділ критики у 1930-1939 рр. Її рецензії на видання Наталени Королеви, Софії Парфанович, Дарії Віконської, Марії Омельченко, Галини Журби, С. Вінценза, В. Пачовського, У. Самчука, А. Волощака, Д. Николишина, М. Романишина, І. Колоса та інших представників письменства 30-их років влучні, афористичні, обґрунтовані, доброзичливі, вона вміє віднайти характерне в автора і в самому творі. У цих відгуках О. Дучимінська спирається на досвід І. Франка, М. Грушевського, М. Возняка, виходить насамперед з функціональних, а вже потім з художніх позицій.

Публікації О. Дучимінської у «Жіночій долі» – це нерідко солідні статті з продовженням у кількох номерах, на різні теми. Це статті про матір, уже перша з цих статей під заголовком «Мати» [1928. – № 11 – С. 3] дала поштовх до публікацій інших авторів на цю тему, до офіційного відзначення з 1929 р. Свята Матері в Галичині. Це публікації про визначних українських жінок – від сивої давнини і до своїх сучасниць: княгинь Ольгу, Рогніду, Романову, про Орисю Завісну, Ведмедівську Попівну, матір гетьмана Мазепи, Ганну Хмельницьку, Настю Маркович-Скоропадську, Єлисавету Гулевич, Роксолану, Н. Кобринську, О. Коби-

[*] Надалі при посиланні на публікації у «Жіночій долі» вказуватимемо лише рік і номер журналу, при цитуванні – рік і номер, сторінки.

лянську, С. Русову, Олену Кульчицьку, Уляну Кравченко, Ірину Вільде та інших. Жіночі проблеми публіцистка ставить у багатьох інших статтях, у рекомендаціях щодо ведення домашнього господарства.

О. Дучимінська розробляла питання формування національної свідомості, виховання підростаючого покоління, суть яких зводиться до узагальнюючої формули з статті «Про виховання»: «Кермуймося у вихованню ось такими чинниками: любов, примір, праця, добре товариство і книжка» [1930. – № 49. – С. 2].

О. Дучимінська все життя мандрувала. У «Жіночій долі» вона публікувала враження з цих мандрівок як етнограф, фольклорист, народознавець, вивчала звичаї і традиції рідного краю, розуміючи їх роль у збереженні національної пам'яті народу, у вихованні. У цих статтях вона виступає не лише як фіксатор подій, але і ставить проблеми, які треба вирішувати.

Паралельно з «Жіночою долею» О. Дучимінська публікувалася в інших виданнях. Заслуговують на увагу нотатки «З моєї мандрівки по княжих землях Галича» («Жіноча воля»), роздуми «Конгрес українського жіноцтва» і «Перед конгресом українського жіноцтва» («Мета»), міркування «В рік по Першому Українському Педагогічному Конгресі» («Рідна школа»), великий матеріал про Гуцульщину («Наша страна»), статті «Львівський етнографічний музей», «У місті Кобилянської» («Радянський Львів»), публікації, присвячені жіночому руху в Україні, Н. Кобринській, М. Коцюбинському (варшавські видання «Український календар» і «Наше слово»).

О. Дучимінська друкувалася під різними псевдонімами і криптонімами (Барвінок Олег, Лучинська Ольга, Ольга Д., Остапівна Ірма, Поважна, Поважна О., Рута, Рута О. [4. с. 66, 229, 236, 289, 303, 327, 467], Д. і О. Д-ка, ймовірно – Д., Д. П., Ольга, О. П., Р. у різних виданнях: до Другої світової війни – у часописах «Бджола», «Дажбог», «Діло», «Жіноча доля», «Жіноча воля», «Літературно-науковий вісник», «Мета», «Народна справа», «Наш світ», «Неділя», «Нова хата», «Новий час», «Нові шляхи», «Рідна школа», «Самостійна думка», «Час», «Шляхи», можливо, у «Жіночому голосі»; у 1939 – 1941 рр. – у журналі «Наша страна»; під час німецької окупації – у виданнях «Львівські вісті» та «Наші дні»; 1945-1949 років – у журналі «Радянський Львів» та газеті «Вільна Україна»; у післятабірний період – у коломийській газеті «Червоний прапор», у варшавських виданнях: газеті «Наше слово», щорічнику «Український календар».

О. Дучимінська листувалася з О. Кобилянською, А. Павлик, В. Королівим, І. Огієнком, М. Яцковим, О. Новаківським, О. Грицаєм, чеською письменницею Конечною, З. Мірною, О. Кисілевською, С. Русовою, Н. Семанюк. Відомо понад 140 листів письменниці до різних адресатів, зокрема до Станіслава та Ірени Вінцензів, І. Блажкевич, А. Крушельницького, І. Крушельницького, О. Маковея, М. Матвійчука, Є.-Ю. Пе-

ленського, Ф. Погребенника, В. Полєка, Л. Сухої та інших. Ці листи мають історико-літературну вартість.

Всім висвітленим вище, вважаємо, ще не вичерпується творчий доробок О. Дучимінської, бо наприклад, відомо, що авторка написала також повісті «Брехня», «Життя і гріх пані Марти» [1. – Т.3. – С. 421], які і донині не віднайдені.

«Всі мої персонажі, – писала О. Дучимінська 19 січня 1961 року до В. Полєка, – це правдиві живі люди. Я не люблю вигадувати тем. Вони ж на кожному кроці в житті просяться під перо. І коли Господь дав талант, чому ж не зафіксувати цего, що в душі грає... Віршем чи прозою...» [18, с. 2]. Однак у душі О. Дучимінської грала частіше журлива музика, ніж весела, а у в'язниці – сумна, хоч і не безнадійна.

У в'язниці вона створила автобіографічну поему «Богема», де влучно охарактеризувала 20 письменників, літературознавців, з якими творила пліч-о-пліч, із них дев'ятьох назвала справжніми прізвищами, а 11 – зашифрувала за їхніми характерними рисами, назвами їхніх творів. Своїх колег авторка змальовує з великою теплотою і любов'ю, іноді по-доброму іронічно, з гумором. Цілком природно, що вона пише і про безпідставність свого ув'язнення, скаржиться, що її дуже цим скривдили, сподівається, що друзі-митці допоможуть їй вирватися з тюрми. Однак цього не сталося, про що поетеса з великим болем дописала під автографом поеми: «*Дарма я надіялась на Друзів, ніхто з них за мною не відізвавсь*» [25].

З особливим пієтетом змальовує письменниця чарівний куточок української землі – Гуцульщину [26] край, який дарував натхнення не одному митцеві:

Мій Пегас – це гуцульський коник…
(«Мій Пегас»)

Саме завдяки цьому коникові поетеса може стверджувати:

Симфонію Всесвіту душею сприймаю,
що звізда говорить сусідці звізді,
з стрічними вітрами веду розговори –
і чую... молитву землі.

Її крилатий кінь летить над рідними Карпатами, у яких свої Парнаси: верхів'я Говерли, Сивулі, Рокити, Синяка...

Поезія «Мій Пегас» – творче і життєве кредо письменниці – завершується словами:

Та у Житті моїм спочинку не буде!
Боротись все буду проти цих оков,
що людськії серця в лихім сні скували,
і буду будити Правду і Любов!

На дев'яносто першому році життя поетеса написала сценарій «Черемош говорить», присвячений, за її словами, «Співцеві Гуцульщини –

Художникові, який золотим пером малював картини з життя свойого народу» – Маркові Черемшині. Вона писала вірші й у свої сто років.

Ольга Дучимінська мала свої творчі принципи, не зв'язувала себе з жодним мистецьким угрупуванням, яких було немало на галицькій землі, не підпала під політичні впливи ні одного часопису, у якому друкувалася, про що заявляла: «На замовлення ніколи ніяких творів на писала» [1. – Т. 1. – С. 288]. Підпадаючи під гоніння з боку кожної нової влади (австро-угорської, польської, німецької, радянської), вона ніколи не належала до політичних партій, організацій, крім жіночих: «Я взагалі не належала ніколи до ніякої політичної організації, уважала, що це тісні рами для світогляду людини, яка хоче працювати для народу, який різні партії тільки нищили, збуджуючи ненависть між народом, а також і супротив других націй. Це не була ділянка моєї суспільної праці. Мені як жінці лежала на душі доля української жінки як матері чи господині, мені хотілося двигнути жінку морально і економічно, і по тій лінії йшла моя праця суспільна і письменницька» [1. – Т. 3. – С. 418].

Ольга-Олександра Василівна Дучимінська була молода духом, не по літах енергійна і в свої 105 років. Письменниця Марія Бабій, яка гостювала у ювілярки того дня, згадувала, що О. Дучимінська була бадьора і казала: «Може, я нині трохи не так гарно виглядаю. Це тому, що мені ще не зробили фрезури. У житті головне – бути жінкою». Це було 8 червня 1988 року.

Її близька рідня жила за кордоном, кликала письменницю до себе. Не поїхала. «Я хотіла бути із своїм народом до кінця. Мій виїзд означав би зраду», – так казала О. Дучимінська П. Арсеничу, Р. Горакові.

Жила довго. Відійшла на 106-му році, «сповнивши гідно свій обов'язок життя» [11, с. 118], як і герої її творів.

Вона писала: «Я люблю людей і ціную себе тим, що я для них зробила. Я люблю людей любити!» [16. – 2]. З любові до блакитної квіточки незабудки виростала велика любов до всього світу: «*Я обнять хочу людство – світ цілий» («Мій Пегас»).*

Реабілітована Ольга Дучимінська уже після смерті – 27 листопада 1992 року (див.: 1. – Т. 3. – С. 539).

Література

1. Архівна кримінальна справа № П-27660. – Т. – 1 – 3. Зберігається в архіві управління СБУ по Львівській області.
2. Болехівський О. Рута з городу Кобилянської / О. Болехівський // Голос Опілля. – 1993. – 5 черв.
3. Венгжин М. [Угрин-Безгрішний М.] До Вас!: [Передмова] / М. Венгжин // У кн.: Остапівна Ірма. Китиця незабудьків. – Чернівці: Січ, 1911. – С. 5-6.
4. Дей О.І. Словник українських псевдонімів та криптонімів (XVI-XX ст.) / О.І. Дей. – К.: Наукова думка, 1969.

5. Денисюк І.О. Розвиток української малої прози XIX – початку XX століття / І.О. Денисюк. – К.: Вища школа, 1981. – 215 с.
6. Дучимінська О. Вибрані поезії / О. Дучимінська; упоряд. і авт. передн. слова В. Смирнов. – Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 1996. – 40 с.
7. Дучимінська О. Вибрані твори / О. Дучимінська; упор. Є. Баран, В. Смирнов. – Івано-Франківськ: Супрун, 2014. – 480 с.
8. Дучимінська О. Еті [Повість] / О. Дучимінська. – Львів: Вільна Україна, 1945. – 18 с.
9. Дучимінська О. Мої друковані твори: [Автограф рукописних заміток]. Зберігався в архіві П. Арсенича. Копія в автора статті.
10. Дучимінська О. Наталія Кобринська як феміністка / О. Дучимінська. – Коломия, 1934.
11. Дучимінська О. Сумний Христос: [Повісті, оповідання] / О. Дучимінська; упоряд. та авт. післямови Р. Горак. – Львів: Каменяр, 1992.
12. Дучимінська О. Чую… молитву Землі / О. Дучимінська; упоряд. та авт. вступ. ст. та прим. В. Пахомов. – Івано-Франківськ: Галичина, 1996. – 117 с.
13. Енциклопедія українознавства: У 10 т. / За ред. В. Кубійовича. – Перевидання в Україні, 1993. – Т. 2.
14. Качкан В. По кременистій дорозі з терновим вінком (Голгофа Ольги Дучимінської) / В. Качкан // Хай святиться ім'я твоє: Студії з історії української літератури XIX-XX ст. Книга друга. – Коломия: Вік, 1996. – С. 221-247.
15. Кобринська Н. з Озаркевичів [Рец.] / Н. Кобринська // Неділя. – 1911. – № 22. – С. 8. Рец. на кн.: Остапівна Ірма. Китиця незабудьків. – Чернівці: Січ, 1911. – 23 с.
16. Листи О. Дучимінської до В. Полєка: від 13 листопада 1960 р. (1); від 19 січня 1961 р. (2). Зберігалися в архіві В. Полєка. Копії в автора статті.
17. Лист О. Дучимінської до Є.-Ю. Пеленського від 17 лютого 1933р. // Львівська наукова бібліотека ім. В. Стефаника НАН України. Відділ рукописів. – Ф. 232 (Є.-Ю. Пеленського). Од. зб. 30. П. 1. Арк. 3.
18. Лист О. Кобилянської до І. Блажкевич від 7 грудня 1932 р. // Кобилянська О. Твори: У 5 т. – К.: Держ. вид-во худ. л-ри, 1963. – Т. 5.
19. Луговий О. Визначне жіноцтво України / О. Луговий. – Торонто, 1942. – Перевидання в Україні: К.: Дніпро, 1994.
20. Мороз О. Каралась, мучилась, та боролась / О. Мороз // За вільну Україну. – 1992. – 6 жовт.
21. Нечуй-Левицький І. «Китиця незабудьків» Ірми Остапівни: [Рецензія] / І. Нечуй-Левицький // Дніпрові хвилі. – 1911. – № 20-21.
22. Особовий листок з обліку кадрів, заповнений рукою О. Дучимінської 9 серпня 1948 р. Зберігається в архіві П. Арсенича. Копія в автора статті.
23. Остапівна Ірма. Китиця незабудьків / Ірма Остапівна. – Чернівці: Накладом товариства українських студентів «Січ», 1911. – 23 с.

24. Пахомов В. Благословенна будь, мамо, між нами! (Ольга Дучимінська про Свято Матері) / В. Пахомов // Жінка. – 1996. – Травень. – С. 8.
25. Пахомов В. «Богема» Ольги Дучимінської / В. Пахомов // Вперед. – 1996. – 12, 17, 19 жовт.
26. Пахомов В. Гуцульщина в житті і творчості Ольги Дучимінської / Володимир Пахомов // Галичина: Всеукраїнський науковий і культурно-просвітній краєзнавчий часопис. – 2011. – № 18-19. – С. 343-350.
27. Пахомов В.М. Наталія Кобринська в мемуаристиці Ольги Дучимінської / В. М. Пахомов // Прикарпатський вісник НТШ. Слово. – Івано-Франківськ, 2015. – № 2 (30). – С. 365-371.
28. Пахомов В. Ольга Дучимінська на сторінках «Жіночої долі» / В. Пахомов // Українська періодика: історія і сучасність. Доп. та повід. третьої Всеукраїнської науково-теоретичної конференції 22-23 грудня 1995 р. – Львів, 1995. – С. 234-246.
29. Пахомов В. Роль творчої спадщини Ольги Дучимінської у національному вихованні молоді / В. Пахомов // Обрії. – 1995. – Вип. 2. – С. 27-29.
30. Пахомов В. Творча спадщина Ольги Дучимінської / В. Пахомов. – Івано-Франківськ: Факел, 2001. – 249 с.
31. Свєтла К. З наших боїв і змагань: Оповіданє / К. Свєтла. Пер. з чес. Ольги Д. [Ольги Дучимінської]. – Львів: Накладом Н. Кобринської, 1912. – 96 с. (Жіноча б-ка, видає Наталія з Озаркевичів Кобринська. – Ч. 1).
32. Угрин-Безгрішний М. Мій життєпис / М. Угрин-Безгрішний // Рогатинська земля. Збірник історично-мемуарних, етнографічних і побутових матеріалів. – Нью-Йорк – Париж – Сидней – Торонто: Центральний комітет «Рогатинщина», 1989. – Т. 1.

Стаття надійшла до редакційної колегії 12.05.2018 р.
Рекомендована до друку д.ф.н., професором ***Дербеньовою Л. В.***

THE RANGES OF LIFE AND WORKS BY OLHA DUCHYMINSKA (dedicated to the 135th anniversary of the birth and the 30th anniversary of the remembrance)

V. M. Pakhomov
Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas;
76019, Ukraine, Ivano-Frankivsk, Karpatska Str, 15; e-mail: pavlad@i.ua

The article highlights the ranges of life and works of writer, feminist and humanist Olha Duchyminska.

Key words: *Olha Duchyminska, life, works, ranges.*